

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาสภาพการทำงาน สภาพการจ้างงาน ระบบการผลิต ระบบตลาด และสวัสดิการที่ได้รับของกลุ่มเจ้าของสถานประกอบการรับเหมาช่วงการผลิตและคนงานรับเหมาช่วงการผลิตในภาคชนบทอีสาน เพื่อแสวงหาแนวทางช่วยเหลือ โดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายรายบุคคล (In-depth interview) ซึ่งเป็นลูกจ้างรับเหมาช่วงการผลิตรองเท้าจำนวน 10 คน และเจ้าของที่เป็นเจ้าของสถานประกอบการรับเหมาช่วงการผลิต รวมทั้งการจัดทำกลุ่มสนทนา (focus group) ในพื้นที่หมู่บ้านหนองตาด หมู่ที่ 8 ตำบลเมืองแก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

บ้านหนองตาดเริ่มทำกิจการผลิตรองเท้าประมาณปี พ.ศ.2538 เจ้าของสถานประกอบการที่เริ่มต้นส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของกลุ่มตระกูลเก่าในหมู่บ้านที่ย้ายไปทำงานเป็นลูกจ้างคนงาน ผลิตรองเท้าในกรุงเทพฯ กระทั่งฝึกฝีมือจนมีความสามารถเป็นช่างออกแบบรองเท้า ผลิตรองเท้าและรู้ระบบตลาดรองเท้า จึงรวมกลุ่มกันริเริ่มกิจการรองเท้าในชุมชน หมู่บ้านหนองตาด เป็นฐานแรงงานการผลิตรองเท้าจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยการเรียนรู้จากพ่อแม่และจากสถานประกอบการในชุมชนและในครัวเรือน ทำให้เด็กหนุ่มสาวสามารถทำงานเพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัว

ปัจจุบันบ้านหนองตาดมีเจ้าของที่เป็นเจ้าของสถานประกอบการ 4 แห่ง ส่วนหมู่บ้านตาดทองที่อยู่ฝั่งตรงข้ามถนนมีจำนวน 2 แห่ง รวมเจ้าของสถานประกอบการทั้งสิ้นจำนวน 6 แห่ง แต่ละแห่งมีชาวบ้านที่เป็นฐานแรงงานการผลิตของตนเองเฉลี่ยประมาณ 20-30 ครัวเรือน มีกำลังการผลิตสถานประกอบการละ 2,000 - 5,000 คู่ต่อสัปดาห์ ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของสถานประกอบการมีทั้งลักษณะของการแข่งขันที่ต่างก็ต้องดิ้นรนเอาตัวรอด เนื่องจากแต่ละคนมีหนี้สินจากการลงทุน และการหนุนช่วยกันตามระบบเครือญาติและความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์

ในส่วนของผู้รับงานไปทำที่บ้าน จะได้ค่าจ้างแตกต่างกันตามความยากง่ายของแบบ โดยชั่วโมงการทำงานของกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านมีความยืดหยุ่นสูงมาก แต่ละคนมีเวลาทำงานไม่เท่ากัน มีอิสระในการกำหนดเวลาเริ่ม-เวลาหยุดทำงานของตัวเอง ประมาณช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายนจะมีงานมาก ต้องใช้ชั่วโมงในการทำงานยาวนานที่สุด

ด้านการตลาด เจ้าของสถานประกอบการรับเหมาช่วงการผลิตจะติดต่อซื้อขายหรือรับคำสั่งทำรองเท้าจากยี่ปั้วในลักษณะของการจ้างทำของหรือการจ้างเหมาช่วงการผลิต (มีวัตถุประสงค์ให้) โดยไม่มีใบอนุญาตจ้าง ใช้ระบบความเชื่อใจเพราะถือว่าค้าขายกันมานาน การติดต่อประสานงานหรือนัดหมายเวลารับ-ส่งของจะติดต่อผ่านทางโทรศัพท์ เมื่อรับงานมาแล้วก็จะนัดหมายคนงานเพื่อแจกจ่ายงานไปตามครัวเรือน สำหรับตลาดที่บ้านหนองตาดส่งรองเท้าให้ นั้น ส่วนใหญ่เป็นตลาดในประเทศและในภูมิภาค เช่น ตลาดลำเพ็ง กรุงเทพฯ ตลาดมหาสารคาม ตลาดขอนแก่น และยี่ปั้วที่อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

ส่วนเรื่องสวัสดิการหรือความช่วยเหลือหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง พบว่า ชาวบ้านผู้ผลิตรองเท้าบ้านหนองตาดไม่เคยได้รับสวัสดิการในฐานะที่ตนเองเป็นฐานแรงงานการผลิตเลย ไม่มีหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามา

ส่งเสริมและพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน ชาวบ้านต้องอาศัยการเรียนรู้กันเองจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง เรียนรู้กันในครัวเรือน กรณีที่มีปัญหาสุขภาพ ถ้าเจ็บป่วยเล็กน้อยชาวบ้านก็จะหาซื้อยากินเอง หรือไม่ก็ไปสถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลอำเภอ โดยใช้การรักษา 30 บาทของรัฐบาล แต่ถ้าเจ็บป่วยอาการหนัก เช่น ต้องผ่าตัด ชาวบ้านมักยอมเสียเงินรักษาที่โรงพยาบาลเอกชนประจำจังหวัด เพราะคาดหวังว่าจะได้รับการดูแลที่ดี สำหรับสวัสดิการที่ชาวบ้านได้รับจากรัฐก็คือ สวัสดิการที่ชุมชนทั่วไปได้รับ เช่น โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค บัตรประกันสุขภาพสำหรับผู้มีรายได้น้อย เงินกู้จากกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า สภาพชีวิตลูกจ้างรับเหมาช่วงทำในชนบทต้องเผชิญกับปัญหาความยากจน การกดขี่ ขูดรีดกันอย่างเข้มข้น ความไม่มั่นคงในการทำงาน การขาดอำนาจต่อรอง เนื่องจากการซื้อขายและการจ้างตามกลไกตลาดอยู่ภายใต้กระบวนการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม